

УДК 323.1(474.5)(=161.3)«1918/1939»

В. У. Коваль

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

**АСНОЎНЫЯ КІРУНКІ ДЗЕЙНАСЦІ
БЕЛАРУСКАЙ ДЫЯСПАРЫ Ў ЛІТВЕ (1918–1939 ГГ.)**

У артыкуле разглядаюцца адукацыйныя, дабрачынныя, культурныя, палітычныя праекты беларускай дыяспары ў Літве як асноўныя кірункі дзейнасці нацыянальнай супольнасці. Аўтар у дэталю апісвае характарыстыкі культурных і адукацыйных цэнтраў у Літве ў міжваенны перыяд, сярод якіх «Беларуская хатка», Беларускі дзіцячы садок, Беларускі народны тэатр. Асаблівае значэнне нададзена Беларускаму Цэнтру ў Коўна як асноўнаму выдавецкаму цэнтру беларусаў замежжа. Аўтар падрабязна разглядае ролю Беларускага культурна-асветніцкага таварыства для сацыяльна-псіхалагічнай адаптацыі беларусаў. У даследаванні апісана дзейнасць беларускай студэнцкай арганізацыі Універсітэта Вітаўта Вялікага. Прааналізаваны праблемы працы Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа. Значная ўвага надаецца Беларускаму народнаму ўніверсітэту як праграме дадатковай адукацыі дарослых. Аўтар прыходзіць да высноў, што беларусы Літвы вылучаліся сваім высокім узроўнем грамадскай актыўнасці. На аснове сучасных навуковых даследаванняў можна сцвярджаць, што дзейнасць адукацыйных, культурных і грамадскіх арганізацый дыяспары была важным механізмам для развіцця нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў замежжа.

Ключавыя словы: беларуская дыяспара, беларуская эміграцыя, Літва, студэнцкая арганізацыя, адукацыя, культурны праект.

V. U. Koval

Belarusian State Technological University

**THE MAIN SPHERES OF ACTIVITY
OF THE BELARUSIAN DIASPORA IN LITHUANIA (1918–1939)**

The article is dedicated to the educational, charitable, cultural and political projects of the Belarusian diaspora in Lithuania as the main spheres of the activity of the national community. The author in details describes the characteristic of the cultural and educational centers in Lithuania during the inter-war period, such as “Belarusian hut”, Belarusian Kindergarden, Belarusian Folk Theater. Special emphasis is made on the Belarusian Centre in Kaunas as the main publishing centre of the Belarusians abroad. The author in details describes the role of Belarusian cultural and education association for the social and psychological adaptation of the Belarusians. The Belarusian student’s organization of the University of Vytautas Magnus in Kaunas are described in the research. The article is dedicated to the problems of Belarusian Red Cross. It pays the special attention to Belarusian People’s University as the adult supplementary education program. The author comes to the conclusion about the high level of the public activity of the Belarusians in Lithuania. According to the contemporary researches, the educational, cultural and public organizations of the diaspora were the main mechanism for the development of the national identity among the Belarusians abroad.

Key words: Belarusian diaspora, Belarusian emigration, Lithuania, student’s organization, education, cultural project.

Уводзіны. Гісторыя беларускай дыяспары ў Літве неразрыўна звязаная з працэсамі станаўлення дзяржаўнасці і гісторыяй дамінуючага этнасу. Пасля абвешчання незалежнасці Літвы прэзідэнт А. Сметона і яго ўрад імкнуліся на міжнародным узроўні дабіцца прызнання суверэнітэту. У 1921 г. заходнія краіны яшчэ не гарантавалі прызнанне Літвы *de jure*, аднак у выніку сур’ёзнай дыпламатычнай работы літоўская дзяржаўнасць была падтрымана Ватыканам, ЗША, Іспаніяй, Галандзіяй і інш. 20 снежня 1922 г. Літву прызналі 4 краіны Антанты (Францыя, Англія, Італія, Японія) [1, с. 161]. Літоўская дзяржава стала паўнапраўнай краінай Еўропы.

Значная роля ў эканамічных і палітычных аспектах дзяржаўнага будаўніцтва Літвы ў міжваенны час належала літоўскім эмігрантам, якія масава вярталіся на радзіму ў першыя гады незалежнасці. Рээмігранцкі рух дазволіў ураду прыцягнуць дадатковыя капіталы. Асаблівую матэрыяльную падтрымку метраполіі змаглі арганізаваць літоўцы ЗША. Рээмігранты стваралі банкі, прамысловыя прадпрыемствы, засноўвалі свой бізнэс. Літоўская дыяспара фінансавала палітычныя партыі і арганізацыі. Асаблівае значэнне ў Літве надавалася ролі нацыянальных меншасцей. Улада краіны ў міжваенны перыяд намагалася трымаць нацыянальнае пытанне пад сваім кантролем.

Асноўная частка. Станаўленне літоўскай дзяржаўнасці аказала непасрэдна ўплыў на ўздым актыўнасці беларускай дыяспары ў пачатку 1920-х гг., аднак у другой палове дзесяцігоддзя беларуская супольнасць Літвы згубіла сваю ініцыятыўнасць. Слабая арганізатарская праца беларусаў у канцы 1920-х гг. рэзка крытыкавалася на старонках прэсы. У часопісе «Бюлетэнь таварыства беларускай школы» выказвалася наступная думка: «Неарганізаванасць беларускае меншасці была прычынаю таго, што беларусы ў Літве не стварылі для сябе ніводнае культурна-асветнае арганізацыі і не дабіліся адчыненьня беларускіх пачатковых і сярэдняй школы. Гэта ўсё адчыняла шырокае поле для пашырэння сярод беларусаў чужых уплываў, часам вельмі варожых нацыянальнаму адраджэнню Беларусі» [2, с. 10]. Сітуацыя каардынальна змянілася ў пачатку 1930-х гг., калі адбылося ажыўленне арганізацыйнай актыўнасці беларускай дыяспары Літвы, што праявілася ў новых адукацыйных, творчых і палітычных праектах.

Адной з галоўных мэт для беларускай супольнасці стала кансалідацыя дыяспары. Нямаю спадзяванняў ўскладалася на 3'езд беларускіх меншасцей (Першы беларускі кангрэс меншасцей), які праходзіў 26 лютага 1933 г. у Коўна [3, с. 6]. У рабоце з'езду прымала ўдзел 60 дэлегатаў. Аднак дыскусіі дэлегатаў прадэманстравалі, што ў асяроддзі дыяспары працягваліся міжасабовыя канфлікты (група К. Дуж-Душэўскага супраць групы С. Якавіюка). Дэлегаты з'езду стварылі Беларускі нацыянальны камітэт у Літве, які бясплатна займаўся пытаннямі юрыдычнай дапамогі беларусам, абараняючы іх правы.

Колькасць беларусаў Літвы ў міжваенны час вызначыць складана. Дзяржаўны перапіс насельніцтва, які праводзіўся ў 1923 г., памеры беларускай дыяспары занізіў. Пры вызначэнні нацыянальнасці жыхароў Літвы спецыялісты абавіраліся на веравызнанне, што давала няпоўныя звесткі. У такіх падліках частку беларусаў-каталікоў адносілі да палякаў, а частку беларусаў-праваслаўных лічылі рускімі. Беларускае насельніцтва Літвы перыядычна ўздымала пытанне абароны сваіх нацыянальных правоў, аднак не заўсёды вынікова. Напрыклад, беларусы мястэчка Еўе (зараз літоўскі горад Вевіс) выступалі з ініцыятываў стварэння беларускай школы на базе існуючай літоўскай пачатковай школы [4, с. 360]. Над праектам установы працавала Міністэрства асветы Літвы, але просьбу беларускай супольнасці адхіліла. Прадстаўнік міністэрства выехаў у Еўе і па прычыне фармальнага запісаў у пашпартах грамадзян палічыў, што колькасць беларускага насельніцтва там недастатковая для стварэння нацыянальнай установы.

У 1920-я гг. актыўную дзейнасць у Літве праводзілі Літоўска-беларускае таварыства (заснаванае ў 1925 г.), Беларускі Цэнтр (створаны 1 красавіка 1923 г. па ініцыятыве Міністэрства замежных спраў Літвы пасля ліквідацыі Міністэрства беларускіх спраў) [5], Беларускае таварыства Чырвонага Крыжа.

Беларускі Цэнтр вызначыўся сваёй паспяховай выдавецкай дзейнасцю, яго супрацоўнікі рыхтавалі да друку падручнікі на беларускай мове, навуковую літаратуру, займаліся выданнем часопіса «Крывіч». Адным з кіраўнікоў Беларускага Цэнтра ў Літве быў В. Ластоўскі, які ў 1927 г. выехаў у Савецкую Беларусь. Цэнтрам таксама кіраваў К. Дуж-Душэўскі, яго супрацоўнікамі былі В. Барысовіч, А. Матач. Арганізацыя мела сталую фінансавую падтрымку Міністэрства замежных спраў Літвы. Адным з самых удалых выдавецкіх праектаў Беларускага Цэнтра стала «Гісторыя крыўскай (беларускай) кнігі» В. Ластоўскага, якая выйшла з друку ў 1926 г. У 1928 г. Беларускі Цэнтр у Літве пачаў рыхтаваць артыкулы для літоўскай прэсы. Члены арганізацыі актыўна выступалі з лекцыямі па беларусказнаўству на радыё, аказвалі маральную і матэрыяльную дапамогу беларусам Літвы. За 10 год існавання Беларускага Цэнтра было арганізавана больш за 150 лекцый, а ахвяраванні і пазыкі беларускаму насельніцтву склалі каля 3500 літаў [6, с. 2.]. Добрачынныя акцыі і беспрацэнтныя пазыкі спрыялі сацыяльна-псіхалагічнай адаптацыі беларусаў у Літве, дапамагалі асобам наладзіць свой побыт.

Беларуская дыяспара ў Літве мела свае адметныя рысы, якія вылучалі яе з ліку іншых супольнасцей замежжа. Напрыклад, менавіта ў Літве была створана буйная нацыянальная суполка Чырвонага Крыжа. Членамі ініцыятыўнай групы сталі выбітныя грамадскія дзеячы замежжа. Статут Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа быў прыняты на агульных сходах 15 і 25 красавіка 1921 г. у Коўна [7]. Структура таварыства з'яўлялася тыповай для грамадскіх арганізацый Літвы. Улічваючы добрачынны характар дзейнасці Чырвонага Крыжа, статут меў некалькі адметных дадатковых пунктаў. Напрыклад, у параграфу 11 падкрэслівалася: «Сябрамі Таварыства ня могуць быць грамадзяне, апарочаныя па суду» [8]. Падобныя фармуліроўкі тлумачацца тым, што члены Чырвонага Крыжа павінны былі арганізоўваць акцыі па зборы сродкаў, а гэта праца павінна была праводзіцца асобамі шчырымі і адказнымі, якія выклікалі давер у асяроддзі дыяспары. Асноўнымі задачамі Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа была арганізацыйная работа, накіраваная на матэрыяльную і маральную падтрымку нацыянальнай супольнасці замежжа. У Статуце нават разглядаліся

меры дапамогі беларусам у выпадку іх рээміграцыі.

Беларускае таварыства Чырвонага Крыжа ў Літве ў пачатку 1920-х гг. стала асноўнай дабрачыннай арганізацыяй замежжа, якая ў хуткім часе пачала каардынаваць дзейнасць суполак у іншых краінах свету. Асабліваю дапамогу Чырвоны Крыж накіроўваў асобам з дыягназам туберкулёз, які быў сур'ёзнай праблемай у міжваенны час. Напрыклад, Чырвоны Крыж у 1922 г. у Чэхаславакіі правёў медыцынскае абследаванне 1923 студэнтаў, з якіх 72% хварэлі туберкулёзам [9, с. 21]. У выніку акцыі дабрачыннай арганізацыі змагла дапамагчы асобным студэнтам лячэннем ў спецыяльных санаторыях. У працягу пасяджэння кіраўніцтва Чырвонага Крыжа № 3 ад 27 мая 1921 г. пазначалася, што арганізацыя дэлегавала права на збор дабрачынных грашовых ахвяраванняў пэўным сваім прадстаўнікам у Германіі, Чэхаславакіі, Латвіі і ЗША [10]. Значныя сумы для развіцця Чырвонага Крыжа накіроўвала Берлінская місія.

Беларускае таварыства Чырвонага Крыжа ў Літве плённа займалася арганізацыяй збору ахвяраванняў, вопраткі і прадуктаў для патрэб дзяцей, хворых, старых, інвалідаў. Члены суполкі на міжнародных канферэнцыях і кангрэсах ладзілі дабрачынныя акцыі для патрэб Чырвонага Крыжа. У якасці прыкладу можна прывесці ўдзел прадстаўніка аддзялення І. Цвікевіча ў Беларускай нацыянальнай нарадзе, якая адбылася 26–30 верасня 1921 г. у Празе [11]. Член кіраўніцтва таварыства І. Цвікевіч у рамках дзейнасці нарады разгарнуў працу па зборы сродкаў для галадаючых. Пра выніковыя зборы працы можна зрабіць выснову, абапіраючыся на працякі мерапрыемства, у якіх падкрэсліваўся ўдзел прадстаўніка Беларускага Чырвонага Крыжа.

Таварыства выступала з ініцыятывамі на міжнародным узроўні. Напрыклад, у 1921 г. афіцыйна была вынесена прапанова для абмеркавання адкрыцця беларускага аддзялення Чырвонага Крыжа ў Канстанцінопалі. У афіцыйным лісце ад 27 жніўня 1921 г. беларусы Літвы рабілі абгрунтаванне сваёй ініцыятывы і прапанавалі канкрэтную кандыдатуру на пасаду кіраўніка аддзялення – гэта «беларускі доктар Пясоцкі» [12]. Неабходнасць дзейнасці суполкі Чырвонага Крыжа тлумачылася значнай колькасцю беларусаў у Канстанцінопалі, якія мелі вострую патрэбу ў медыцынскай дапамозе. Сапраўды, частка беларускіх эмігрантаў патрапіла ў Турцыю з фарміраваннямі белай арміі, якая ў гады грамадзянскай вайны адступала ў Канстанцінопаль.

Працякі пасяджэння кіраўніцтва Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа сведчаць, што ў дзейнасці аддзялення прымалі актыўны ўдзел такія вядомыя грамадскія дзеячы, як

П. Мядзёлка, І. Цвікевіч, Я. Варонка. У кіруючыя органы дабрачыннай арганізацыі ўваходзілі Н. Ліпоўскі, А. Галавінскі, В. Боеў і інш. Старшынёй таварыства ў 1921 г. быў абраны Я. Варонка, а скарбнікам – П. Мядзёлка. Няма сумніваў, што знакамітая беларуская настаўніца Паўліна Вікенцьеўна Мядзёлка адказна і рупліва выконвала абавязкі скарбніка Чырвонага Крыжа.

Грамадскія дзеячы, якія ўзначальвалі таварыства, не маглі абмінуць вострыя палітычныя пытанні і нацыянальныя супярэчнасці міжваеннага часу. Члены арганізацыі выказвалі сваю незадаволенасць тым фактам, што польскі Чырвоны Крыж аказвае дапамогу толькі каталікам Заходняй Беларусі. Беларускаму таварыству было прынята рашэнне падключыць сродкі масвай інфармацыі, каб несправядлівае стаўленне да праваслаўных беларусаў зрабіць публічным фактам. Грамадскія дзеячы Літвы намагаліся праз міжнародныя арганізацыі аказаць уплыў на дыскрымінацыйнае стаўленне польскіх улад у дачыненні жыхароў Заходняй Беларусі.

У 1930-я гг. узнік шэраг новых беларускіх арганізацый у Літве. У 1933 г. быў створаны Хаўрус беларусаў Літвы і Літоўска-беларускае таварыства. Беларускае культурна-асветніцкае таварыства ў Коўна ўзнікла 27 лютага 1932 г. Нацыянальныя арганізацыі імкнуліся да кансалідацыі беларускай супольнасці Літвы.

Культурна-асветніцкае таварыства распачало сваю дзейнасць па ініцыятыве С. Якавіюка, А. Матача, С. Дзядзевіча, К. Плескачэўскай, арганізацыя хутка павялічылася прыблізна да 1000 членаў з ліку беларусаў Коўна, жыхароў беларускіх вёсак і мястэчак у Літве [13]. Адною з асноўных мэт таварыства стала пашырэнне роднай мовы і развіццё нацыянальнай культуры ў асяроддзі беларускай дыяспары, таму надпіс на штандары арганізацыі выразна дэманстраваў яе сутнасць: «Жыве мова – жыве народ». Беларускае культурна-асветніцкае таварыства значную ўвагу надавала збіранню і сістэматызацыі беларускага фальклору, развіццю нацыянальнага аматарскага тэатра, дадатковай адукацыі дарослых у выглядзе спецыяльных цыклаў лекцый. У Статуце арганізацыі дакладна пазначалася: «На абавязках Сяброу Т-ва ляжыць збіранне беларускіх народных твораў, запісванне малёдняў і словаў беларускіх песняў і збіранне рознага гістарычнага і этнаграфічнага матэрыялу» [14]. Членамі арганізацыі маглі стаць беларусы, якія напісалі заяву і атрымалі дзве рэкамендацыі. Умовы ўключэння новых членаў былі стандартнымі для афіцыйна зарэгістраваных грамадскіх арганізацый.

Адметным і нетыповым адукацыйным праектам беларусаў Літвы стаў Беларускі дзіцячы садок у Коўна пры Культурна-асветніцкім таварыстве,

які распачаў сваю працу 12 лютага 1933 г. Пра ўрачыстае адкрыццё ўстановы 19 лютага 1933 г. былі апублікаваны матэрыялы на старонках беларускай эмігранцкай прэсы: «Дзеці выступілі з прыгожа апрацаванай праграмай, у якую уваходзілі: балет “Жыцьцё матылёчка”, беларускі народны танец – “Лявоніха” і дэклімацыя. Пастаноўка, дэкарацыі і касцюмы распрацаваны былі гр. М. Чэркас, словы для балетнай п’есы напісала гр. Анна Матач, а музыку для балета напісаў Антон Матач» [15, с. 287]. Запатрабаванасць у рабоце дзіцячага садка была выклікана ў першую чаргу эканамічнымі прычынамі. Матулі імкнуліся падпрацоўваць, а дзіцячы садок вызваляў пэўны час для іх працы. Дзейнасць установы мела нацыянальны характар, дзяцей выхоўвалі на беларускіх традыцыях.

Работу Беларускага дзіцячага садка кантралявала Гарадская ўправа г. Коўна. Кіравала ўстановай вядомая і таленавітая настаўніца М. Чэркас, якая лічылася спецыялістам у дашкольным выхаванні. Установа дзейнічала выключна на сродкі бацькоў і дабрачынныя ахвяраванні беларускай супольнасці Літвы. У 1933 г. дзіцячы садок наведвала 15 дзяцей, а ў 1934 г. колькасць дзяцей павялічылася да 20 [16]. Асноўнымі праблемамі дзіцячага садка ў Коўна былі матэрыяльныя цяжкасці, бо беларусы Літвы не мелі вялікіх прыбыткаў. Ужо з канца 1933 г. прэса пачала пісаць пра складанае матэрыяльнае становішча ўстановы (часопіс «Беларуская школа ў Латвіі») і пра пагрозу згортвання праекта. Беларускі дзіцячы садок так і не атрымаў сталай дзяржаўнай фінансавай падтрымкі.

Таварыства паспяхова ажыццяўляла педагогічную, культурную і творчую дзейнасць, развіваючы свае асобныя праекты. З дазволу Міністэрства асветы Літвы 22 студзеня 1933 г. Беларускім культурна-асветніцкім таварыствам быў адчынены перасоўны Беларускі народны ўніверсітэт [17, с. 6] у памяшканні клуба «Беларуская хатка». Беларускі народны ўніверсітэт не даваў сваім слухачам вышэйшай адукацыі, у рамках праекта ладзіліся цыклы лекцый па беларусазнаўству.

Вышэйшых навучальных устаноў беларускай дыяспары ў міжваенны час не было, хаця беларусы неаднаразова выступалі з ініцыятывай стварэння ўніверсітэтаў. Ідэі адкрыцця нацыянальнай установы адукацыі разглядаліся ў Чэхаславакіі, Літве, Італіі, аднак так і не былі рэалізаваныя. Беларусы Літвы мелі праект стварэння нацыянальнай настаўніцкай семінарыі ў Коўна, але вышэйшую навучальную ўстанову заснаваць не змаглі.

Беларускі народны ўніверсітэт як праект дадаткавай адукацыі дарослых меў сталую падтрымку з боку беларусаў замежжа. На ўрачыстым адкрыцці ўніверсітэта 22 студзеня 1933 г. у памяшканні

клуба «Беларуская хатка» выступалі беларусы Літвы, Латвіі, былі зачытаныя прывітальныя тэлеграмы ад беларускіх грамадскіх дзеячоў Чэхаславакіі і Латвіі. Распачаў мерапрыемства кіраўнік праекта А. Матач. Прэса апісвала ўрачыстае адкрыццё Беларускага народнага ўніверсітэта наступным чынам: «Далей прамаўляў бургамістр м. Коўна, інжэнэр Граўрочнас і праф. Біржышка, якія у сваіх прамовах абяцалі з свайго боку падтрымаць Універсітэт і спадзяваліся, што беларуская прасветная праца ў Літве пойдзе на карысць ліцьвіноў і беларусаў, а таксама узмацуе добрыя адносіны між дзвюма гістарычна звязанымі народамі» [18, с. 288]. Сапраўды, курсы для дарослых спрыялі развіццю беларуска-літоўскага ўзаемадзеяння.

Адукацыйны праект для дарослых Беларускага народнага ўніверсітэта ў Літве стаў пашырэннем і запатрабаваным. У першы вучэбны год сваёй дзейнасці курсы мелі ўжо 42 слухача [19]. Спецыяльна для праграмы Беларускага народнага ўніверсітэта былі распрацаваны курсы лекцый па гісторыі, беларускай мове, беларускай літаратуры, геаграфіі. Міністэрства асветы Літвы кантралявала дзейнасць установы. Свой першы педагогічны вопыт у Беларускім народным ўніверсітэце набывалі студэнты-беларусы Універсітэта Вітаўта Вялікага ў Коўна. Цыклы лекцый як курсы для дарослых ладзілі ў Коўна і населенных пунктах Літвы, дзе кампактна пражывалі беларусы.

У беларускім асяроддзі Літвы сваёй грамадскай актыўнасцю вылучаліся студэнты, якія набывалі адукацыю ва Універсітэце Вітаўта Вялікага ў Коўна. Моладзь у 1933 г. стварыла студэнцкую арганізацыю «Аб’яднанне», якая пачала ладзіць канцэрты і вечарыны з мэтай папулярызацыі беларускай народнай культуры. Адметнасцю «Аб’яднання» стала паспяхова і плённая работа ў галіне міжнароднай дзейнасці. Арганізацыя займалася вырашэннем эканамічных праблем студэнтаў, што спрыяла іх сацыяльна-псіхалагічнай адаптацыі, а таксама інтэграцыі ва ўніверсітэцкі асяродак.

Колькасць студэнтаў-беларусаў ва ўніверсітэце г. Коўна не была вялікай, аднак яны вылучаліся сваёй свядомай грамадскай пазіцыяй і нацыянальнымі перакананнямі. У 1932/1933 навучальным годзе агульны кантынгент студэнтаў ва Універсітэце Вітаўта Вялікага складаў 4554 чал., з якіх 13 асоб вызначалі сябе беларусамі ў анкетах [20, с. 3]. Асноўную частку моладзі ўніверсітэта прадстаўлялі літоўцы (3066 чал.), таксама там вучыліся яўрэі, палякі, рускія, беларусы, немцы, латышы.

Кіраўніцтва «Аб’яднання» было абрана на агульным сходзе, які адбыўся 12 лютага 1933 г. У склад Прэзідыўма ўвайшлі: Д. Рудзь (старшыня),

Г. Чэркас (намеснік старшыні), А. Ус (скарбнік), А. Зэйгліш (сакратар) [21, с. 3]. На сходзе разглядаліся бягучыя пытанні студэнтаў-беларусаў, была абрана Рэвізійная Камісія. Моладзь як найбольш дынамічная частка дзяспары актыўна ўключылася ў культурна-асветніцкую працу. У якасці прыкладу можна прывесці музычна-літаратурную вечарыну літоўска-беларускага збліжэння, якую члены «Аб'яднання» паспяхова правялі 3 чэрвеня 1933 г. у памяшканні клуба «Беларуская хатка» [22, с. 3]. Пра ўдалыя мерапрыемствы беларускага студэнцтва Літвы неаднаразова публікавала матэрыялы віленская прэса.

Паспяховым кірункам дзейнасці беларусаў Літвы сталі музычныя і тэатральныя праекты. Культурна-асветніцкае таварыства ў чэрвені 1932 г. заснавала Беларускі народны тэатр з пастаяннай тэатральнай трупай у г. Коўна. Мастацкім кіраўніком творчага калектыву была Караліна Плескачэўская, спецыяльна для пастановак Антон Матач арганізаваў хор тэатра [23]. Спектаклі-канцэрты ковенскай тэатральнай студыі выклікалі пазітыўныя водгукі глядачоў, таму акцёраў і спевакоў спецыяльна запрашалі для выступленняў на літоўскім радыё. Беларускі народны тэатр у сваім рэпертуары ўлічваў густы глядачоў. Асаблівай папулярнасцю карысталіся драматычныя творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Аляхновіча, Ул. Галубка.

Культурным і адукацыйным цэнтрам беларусаў у Коўна стаў клуб «Беларуская хатка»

(знаходзіўся ў Коўна на вул. Крашэўскага, 34). У асяроддзі дзяспары склалася традыцыя святкавання ўгодкаў стварэння клуба. На вечарынах выступалі беларускія паэты Літвы, рабіліся тэатральныя пастаноўкі, музычныя выступленні. Творчай спадчынай дзяспары стала паэзія беларускай студэнткі Л. Раманейка, дзяўчына рэгулярна выступала на вечарынах клуба «Беларуская хатка» з дэкламацыйнай сваіх вершаў.

Для развіцця інтэлектульнага патэнцыялу дзяспары ствараліся кнігарні і бібліятэкі. Студэнцкая моладзь Коўна стымулявала адукацыйную і навуковую актыўнасць. У 1933 г. быў створаны Беларускі адзел пры кнігарні «Кнуга» [24, с. 5]. Асноўную частку калекцыі аддзела складалі беларускія выданні, якія можна было набыць у кніжнай краме. Спецыяльна для малазабеспечаных асоб у кнігарні была створана бібліятэка. Культурна-асветніцкае таварыства ў 1933 г. таксама заснавала бібліятэку-чытальню.

Заклучэнне. Такім чынам, асноўнымі кірункамі дзейнасці беларусаў Літвы ў міжваенны перыяд сталі іх культурныя, адукацыйныя, дабрачынныя і палітычныя праекты. Беларускія арганізацыі, курсы, тэатры праводзілі мерапрыемствы з мэтай захавання нацыянальнай ідэнтычнасці і культурнай адметнасці беларусаў у літоўскім грамадстве. Рэалізацыя адукацыйных і дабрачынных праектаў беларусаў Літвы спрыяла індывідуальнай адаптацыі асоб у складаны перыяд станаўлення літоўскай дзяржаўнасці.

Літаратура

1. Эйдінтас А., Бумблаускас А., Кулакаускас А., Тамошайтис М. История Литвы. Вильнюс: Eugrimas, 2013. 318 с.
2. Беларусы у Літве // Бюлетэнь Таварыства Беларускае Школы. 1932. № 1. С. 10.
3. Зезд беларускае меншасці у Літве // Родны край. 1933. № 7. С. 6.
4. Адраджэнец. Беларуская меншасць у Літве усё яшчэ не атрымала ніводнай беларускай школы // Беларуская школа ў Латвіі. 1933. № 7. С. 360–362.
5. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 4.
6. Беларускія арганізацыі у Літве // Беларуская Крыніца. 1933. № 22. С. 2–3.
7. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 171. Арк. 5.
8. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 171. Арк. 7.
9. Czechoslovak Help to the Russian and Ukraine emigration. Prague: Ministry for Foreign Affairs, 1924. 140 p.
10. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 171. Арк. 18.
11. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 171. Арк. 18.
12. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 171. Арк. 13.
13. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 3.
14. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 1 зв.
15. К. Ез. Беларускае жыццё ў Літве // Беларуская школа ў Латвіі. 1933. № 2. С. 286–287.
16. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 10 зв.
17. У Літве // Родны край. 1933. № 7. С. 6.
18. Гусарэвіч У. Адчыненне Беларускага Народнага Універсітэту ў Літве // Беларуская школа ў Латвіі. 1933. № 2. С. 287–288.
19. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 10 зв.
20. М. К. Студэнты Літоўскага Універсітэту // Беларуская Крыніца. 1933. № 4. С. 3.
21. Агульны сход беларускай арганізацыі «Аб'яднаньне» // Беларуская Крыніца. 1933. № 10. С. 3.

22. Культурная хроніка // Беларуская крыніца. 1933. № 26. С. 3.
23. БДАМЛМ. Ф. 3. Воп. 1 Спр. 30. Арк. 3.
24. Беларускі Адзел пры кнігарні «Кнуга» // Родны край. 1933. № 2. С. 5.

References

1. Eydintas A., Bumblauskas A., Kulakauskas A., Tamoshaytis M. *Istoriya Litvy* [History of Lithuania]. Vilnius, Eugrimas Publ., 2013. 318 p.
2. Belarusians in Lithuania. *Byuleten' Tavarystva Belaruskay Shkoly* [Newsletter of Belarusian School Association], 1932, no. 91, p. 10 (In Belarusian).
3. Congress of the Belarusian minority in Lithuania. *Rodny kray* [The Native Land], 1933, no. 7, p. 6 (In Belarusian).
4. Adradzhenets. Belarusian minority has not received any Belarusian school yet. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1933, no. 15, p. 6 (In Belarusian).
5. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 4.
6. Belarusian organizations in Lithuania. *Belaruskaya krynitsa* [The Belarusian Source], 1933, no. 22, pp. 2–3 (In Belarusian).
7. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 171. L. 5.
8. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 171. L. 7.
9. *Chekhoslovatskaya pomoshch russkoy i ukrainskoy emigratsii* [Czechoslovak Help to the Russian and Ukraine emigration]. Prague, Ministry for Foreign Affairs Publ., 1924. 140 p.
10. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 171. L. 18.
11. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 171. L. 18.
12. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 171. L. 13.
13. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 3.
14. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 1 rot.
15. K. Ez. Belarusian life in Lithuania. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1933, no. 2, pp. 286–287 (In Belarusian).
16. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 10 rot.
17. In Lithuania. *Rodny kray* [The Native Land], 1933, no. 7, p. 6 (In Belarusian).
18. Gusarevich U. Opening of the Belarusian National University in Lithuania. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1933, no. 2, p. 286–287 (In Belarusian).
19. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 10 rot.
20. M. K. Students of the Lithuanian University. *Belaruskaya krynitsa* [The Belarusian Source], 1933, no. 4, p. 3 (In Belarusian).
21. General meeting of the Belarusian organization “Unification”. *Belaruskaya krynitsa* [The Belarusian Source], 1933, no. 10, p. 3 (In Belarusian).
22. Cultural chronicle. *Belaruskaya krynitsa* [The Belarusian Source], 1933, no. 26, p. 3 (In Belarusian).
23. BSAMLA. Fund 3. I. 1. F. 30. L. 3.
24. Belarusian department in Bookstore “Knyga”. *Rodny Kray* [The Native Land], 1933, no. 2, p. 5 (In Belarusian).

Інфармацыя пра аўтара

Коваль Вольга Уладзіміраўна – кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, вул. Свядлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: koval@belstu.by

Information about the author

Koval Volha Uladzimirauna – PhD (History), Senior Lecturer, the Department of History of Belarus and Political Science. Belarusian State Technological University (13a, Sverdlova str., Minsk, Republic of Belarus). E-mail: koval@belstu.by

Пасмыніў 10.09.2019